

Petr Sokol: Bude z Turecka islámský stát?

14.července 2011

www.reflex.cz

23.06.2011

Životní příběh tureckého premiéra RECEPA TAYYIPA ERDOGANA, kterému turečtí voliči dali svými hlasy minulou neděli třetí funkční období v čele vlády, trochu připomíná americký sen.

Chlapec původem z chudší istanbulské čtvrti Kasimpaşa, který musel do rodinného rozpočtu jako mladík přispívat pouličním prodejem limonády a sezamových semínek, se nyní řadí k největším politikům novodobého Turecka. Doma i ve světě, ale jeho kariéra nevyvolává jen potlesk, protože velká část turecké společnosti i zahraničních pozorovatelů se stále ptá, co je finálním cílem reform, které Erdogan v zemi prosazuje.

PROTI PROUDU

Erdogan (57) vyrostl v rodině důstojníka pobřežní gardy a byl vychován v islámské víře. Absolvoval islámsky orientovanou střední školu a později také ekonomický odbor na istanbulské univerzitě. Při tom hrál fotbal za druholigový klub Kasimpaşa, jehož stadión dnes nese jeho jméno. Už na studiích spojil svůj osud s islámským politickým směrem a stal členem strany, která propagovala zvýšení vlivu náboženství v turecké společnosti. Zde připomeňme, že v zemi sice drtivě převažují lidé hlásící se k islámu, ale na základě doktríny, kterou novodobému Turecku do vínku vložil jeho zakladatel Mustafa Kemal, zvaný Atatürk (Otec Turků), stál turecký stát vždy na základě sekularismu, a dokonce potlačoval řadu veřejných projevů islámského vyznání. Právě odstranění těchto zákazů bylo vždy jádrem programu islámských stran, které postupně vedl nestor tureckého islamismu Necmettin Erbakan a do nichž ho provázal i mladý Erdogan.

ZÁKAZ ALKOHOLU

Islámská strana zaznamenala dosud nevídaný vzestup v 90. letech, kdy Erbakan dokázal těžit z rozkolu sekulárních stran na konzervativní pravici, a po úspěchu jeho Strany blahobytu v parlamentních volbách se dokonce v roce 1996 stal prvním tureckým premiérem, který pocházel z islámského politického proudu. Spolu s ním se k vrcholu politické moci přiblížil i Erdogan, který se již o rok dříve stal kandidátem na post primátora největšího tureckého města – Istanbulu. Erdogan byl považován za outsidera v poli kandidátů, ale k překvapení mnohých volby v roce 1994 vyhrál, když ho do primátorského křesla vynesly zejména hlasy z chudých přistěhovaleckých čtvrtí Istanbulu, když roli sehrál i jeho obyčejný původ. Nový primátor už v této funkci ukázal všechno, co v něm je. Na jedné straně se projevil jako velmi schopný manažer, když vyřešil řadu problémů města se zásobováním vodou, dopravní sítí, znečištěním životního prostředí a udělal Istanbul čistším a zelenějším městem. Na druhé straně ovšem na čas zakázal prodej alkoholu v městech vlastněných zařízeních.

Nadějně nastartovanou politickou kariéru ovšem zbrzdil v roce 1997 Erdoganův projev ve východotureckém městě Siirt, který je dodnes hlavním zdrojem pochyb jeho kritiků o tom, co vlastně v politice sleduje za cíl. Tehdy ústavní soud nařídil rozpuštění strany, k níž spolu s premiérem Erbakanem patřil, a istanbulský primátor na protestním mítinku citoval slova básně proislámského autora z počátku 20. století, v níž se mimo jiné říká: "Demokracie je vlak, kterým pojedeme, dokud nesplníme svůj cíl." Nebo: "Mešity jsou naše kasárna, jejich kopule naše helmy, minarety našimi bajonety a věřící našimi vojáky ..." Tradičně sekulární soudní systém ovšem vycítil příležitost, označil projev za odporující sekulárnímu charakteru státu a odsoudil ho k deseti měsícům vězení a ztrátě politických úřadů na několik let. Erdogan rezignoval na primátorský post a "odseděl" si několik

měsíců ve vězení.

Po návratu z vězení se ovšem Erdogan trochu překvapivě rozešel se svým politickým mentorem Erbakanem a v roce 2001 založil s několika spolustraníky a menšími skupinkami politiků sekulárních konzervativních stran novou Stranu spravedlnosti a rozvoje (AKP). Nová formace už neměla být ryze islámskou stranou a prosazovala v tomto ohledu umírněný program. Když jeho strana AKP vstoupila mezi evropské lidovce, označovali ji komentátoři za období evropských křesťanských demokratů a analogicky je nazývali jako "islámské demokraty". Už v prvních parlamentních volbách v roce 2002 jeho strana vyhrála, a navíc získala díky propadnutým hlasům sama většinu v parlamentu. Strana prosadila změnu zákona, aby mohl její stále z politiky "distancovaný" šéf kandidovat v doplňovacích volbách a po pár měsících stanout v čele vlády. Od té doby sbírá Erdogan jedno politické vítězství za druhým.

Dvakrát zopakoval volební triumf, přičemž v letošních volbách mu už jen desetinky procent chyběly k zisku celé poloviny hlasů.

Erdogan jako premiér stanovil za jednu z priorit vstup do EU a začal plnit dlouhý seznam požadavků z Bruselu. A zde se projevil velký rozpor turecké politiky. V ní dosud klíčovou roli ochránce prozápadní, sekulární orientace hrála armáda, která neváhala občas omezit občanské svobody, a justice, jež jí v tom bez zábran pomáhala. Erdogan ochotně poslechl požadavky EU a začal omezovat vliv armády v politickém systému a reformovat justici. To mu fakticky pomohlo omezit vliv jeho dvou největších konkurentů na tureckém politickém hřišti.

Klíčovou otázkou zůstává, zda to dělá, protože z přesvědčení vidí budoucnost v liberálním Turecku bez nadstandardního a nedemokratického vlivu armády, nebo protože tím odstraňuje poslední překážky k možnému zavedení dalších islámských opatření.

ISLÁMSKÁ DEMOKRACIE?

Jeho vláda například už zrušila zákaz ženám nosit islámské šátky na univerzitní půdě. Erdogan ovšem zároveň řídí zemi za časů ekonomického vzestupu a zvýšení zahraniční prestiže státu. Viditelně usiluje o vstup do EU, ale na druhou stranu změnil tradičně proizraelskou pozici Turecka a začal podporovat spíše Palestince. Ne náhodou je on a jeho strana hlavním vzorem lidí, kteří v arabských státech vedou vlnu změn známou jako "arabské jaro". Erdogan se stal vzorem skloubení demokracie a islámu od Tuniska po Jordánsko. Jenže i to má háček. Dovolává se ho třeba i egyptské Muslimské bratrstvo, o jehož skutečných politických cílech se stále jen spekuluje.

V Erdoganově případě ovšem platí, že Turecko není arabský stát, a i proto výrazná a radikální islamizace politiky není na pořadu dne. Erdoganovi odpůrci by k tomu ale jistě dodali slovo "zatím". Kdo má pravdu, ukáže až budoucnost.

Reflex, 25/2011